

Què se n'ha fet, de la 'Thérèse'?

Jordi Graupera

Mhaviem explicat que Mauriac va tenir un èxit a Catalunya nascut de l'empatia. Mauriac, catòlic, premi Nobel de Literatura de l'any 1952 i avui ja *demodé*, descatalogat i desconegut. François Mauriac, que va donar suport a l'alçament de Franco; i que després va ser capdavanter entre els cristians catòlics que s'hi oposaren. Mauriac, a qui l'església va menysprear quan va publicar *Thérèse Desqueroix*, i a qui després va reivindicar, amb el Nobel a la mà. Avui és més senzill trobar les obres completes de Mauriac a les llibreries de vell del carrer Aribau de Barcelona que comprar-ne un llibre concret a qualsevol botiga multicultural. Biblioteques comprades a pes, a vídues de l'Eixample i a la petita burgesia de comarques, acostumada a la misèria de la postguerra. Per què un èxit sortit de l'empatia? Aquesta afirmació em marejava i vaig fer-me amb el text. La primera alegria

Em va torbar gairebé més que la novel·la veure la consciència amb què Joan Sales busca l'equilibri entre la llengua viva i la gramàtica; és a dir, la llengua morta

va ser saber que la traducció catalana era d'en Joan Sales (l'autor de la imprescindible novel·la *Incerta glòria*; la novel·la que amb més precisió m'ha ensenyat el país que hi havia –i que no hi havia– darrere dels meus pares i dels meus avis).

No explicaré la novel·la de Mauriac, aquesta no és una columna de crítica literària; però sí que imagino la *Thérèse* tornant al seu casalot de províncies, prop de Bordeus, dalt d'un tren que estossega i avança com si tingués reuma. Veig la conversa interior, la invenció del seu caràcter, a mig camí entre la puresa individual i el convencionalisme familiar, burgès i miserable alhora. Veig en la *Thérèse* el que Mauriac no descriu, el seu vestit mat, de província, les faldilles castes i les mans quietes. Potser una mitja *meleneta* de nena bona enquadrant les arestes dels seus pòmuls, les conques abissals i els llavis primos que no prometen res en va.

Penso que l'empatia que diuen que els catalans van sentir per aquesta novel·la es deu a l'ambient nostàlgic de la burgesia vinguda a menys. Al catolicisme desgastat, i a l'ateisme pueril de *Thérèse*. A la distància que hi ha entre l'occità que parlen amb els pagesos i el francès acadèmic que s'etziben entre ells. A la convenció, la formalitat, la hipocresia i el cinisme que gasten quan han de pensar en el destí, en Déu o en l'amor. Al fracàs matrimonial d'una dona a mig desgel del segle XX, davant d'un home primari, educat en la contenció del plor i de la malícia, un simple, que la té per fingir tendresa entre la brutalitat, per abocar-hi la seva hipocondria i per omplir-la de fel, i engendrar-la. El bosc, la terra fèrtil, el fangar humit. Una moral d'aiguamolls. Aquesta Catalunya que encara es veu, com he dit, en les faldilles negres del dol sostingut de les vídues de l'Eixample. I en l'alegria d'una llengua que ja només se sent de tant en tant i entre renecs benèvols, d'avi sord. Sovint oblidem que el nostre país se sosté sobre aquesta argila.

Però el que de debò em va deixar neguitós, el que m'ha dut a escriure aquest article, és la nota final d'en Joan Sales. Nota del traductor. Tres pàgines delicadíssimes com el fil d'una *catana*. A l'altura de la nota final autobiogràfica que Gabriel Ferrater fa en el seu poemari *Da nuces pueris*. Potser el de Joan Sales és més pertinent per a qui estima la llengua, i el de Ferrater és per fer que algú estimi la llengua, però les tres pàgines que acullen els arguments per justificar la traducció que ha fet de la *Thérèse*, són un manifest implícit d'amor a la llengua. Perdonin que em posi així, tan sentimental, però em va torbar gairebé més que la novel·la (que deu part del seu nervi a la traducció vibrant) veure la consciència amb què Joan Sales busca l'equilibri entre la llengua viva i la gramàtica; és a dir, la llengua morta. La justificació d'una *o* al final de les paraules *viudo o calbo*, o el laconisme de la frase: "Escriuivim autómata". La llista exacte dels castellanismes imprescindibles, i la inusitada conservació d'alguna expressió en desús, perquè la més comú és ja netament i sintàctica, castellana. Per un moment, el lector sent la remor (potser caldria dir els *estertors*) d'una llengua assetjada pel castellà. I en els objectes que descobreixen les paraules castellaneres es veu la seva debilitat. I en la sintaxi adúltera, la metastasi. Són les notícies d'una batalla en un camp de lexemes i morfemes. Joan Sales, general dels exercits del mot. I la meua llengua d'avui, empobrida, de postguerra.

